

Stig Hjarvard

59

Forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen

Skal man tælle eller tolke, når man bedriver empirisk analyse? Dette tilbagevendende metodologiske spørgsmål har ofte skilt vandene i medieforskningen og delt humaniora og samfundsfag. I denne artikel præsenteres en teoretisk ramme, der gør det muligt at forstå kvantitative og kvalitative metoder inden for ét og samme videnskabssyn.

Stig Hjarvard er lektor ved Institut for Film- & Medievidenskab, Københavns Universitet. Artikkelens har vært utgitt i en tidligere versjon i Hjarvard (1995).

Siden slutningen af 1980'erne har medieforskningen både i Norden og i den angelsaksiske verden oplevet en betydelig vækst i brugen af kvalitative metoder. Det har været særligt tydeligt inden for receptionsanalysen, hvor kvalitative dybdeinterviews, observation og diskursanalyse er blevet taget i anvendelse til afdækning af modtagernes fortolkninger og brug af medierne. Men også inden for produktions- og tekstanalyse er der sket en generel oprustning af kvalitative metoder.

Udviklingen er ikke unik for medieforskningen, men kan ses som et resultat af et generelt kvalitativt "turn" inden for social- og humanvidenskaberne, hvor ikke mindst etnografien, pragmatikken og semiotikken har været leverandør af teori og metode til en lang række discipliner. Den humanistiske medieforskning har – i de lande, hvor den har haft fodfæste – altid anvendt kvalitative metoder. Det nye er, at en række socialvidenskabelige problemstillinger nu i stigende grad belyses ved hjælp af kvalitative analysemetoder. Denne import af kvalitativ metode har reaktualiseret diskussionen om de grundlæggende forskelle mellem kvantitative og kvalitative metoder.

En fællesnævner for denne forskelligartede teori- og metodeudvikling er en problematisering af de hidtil dominerende kvantitative metoder til empirisk analyse; problematiseringen vedrører såvel de kvantitative metoders anvendelighed i snæver forstand, d.v.s. deres evne til at "måle" det, de har som deres erklærede formål at afdække, som det epistemologiske og teoretiske grundlag for anvendelsen af kvantitative metoder. Det kvalitative "turn" er således ikke kun en debat om konkrete forskningsmetoders anvendelighed, men også en teoretisk diskussion om selve genstandsfeltets beskaffenhed og vilkårene for human/socialvidenskabelig erkendelse. Set i dette lys kan man opfatte den kvantitative og kvalitative tradition som forskellige paradigmer, som to forskellige videnskabelige verdensanskuelser.

Det kvalitative "turn" rummer ud over kritikken af de kvantitative metoder især en revideret opfattelse af begrebet *mening*, både som betegnelse for den betydning, der er genstand for empirisk analyse, og den videnskabelige mening, der skabes i kraft af analysen. Groft sagt består denne revision i, at man forkaster betydning eller mening som noget objektivt foreliggende, der kan afkodes og forstås uafhængig af den konkrete situation og kontekst.

I stedet for at anskue betydningsenheder, tegn eller symboler som havende selvstændig mening uafhængig af den konkrete brug, betragtes mening som intersubjektivt funderet, som noget, der til stadighed konstrueres og udvikles gennem de sociale aktørers interaktion underlagt konkrete handlingsintentioner situeret i tid og rum. Tilsvarende må den videnskabelige aktivitet selv forstås i pragmatiske termer, som en bestemt form for social og sproglig handlen, en meningsskabende intervention i forhold til den betydningskabende proces, som det er formålet at afdække.

Ligesom eksistensen af en universel eller objektiv betydning uafhængig af social handlen og kontekst må forkastes, må også forestillingen om en ikke-fortolkende videnskabelig praksis forlades. Videnskabsfilosofisk betragtet kan det kvalitative "turn" anskues som en (gen)introduktion af en hermeneutisk position som reaktion på den positivistiske indflydelse i efterkrigstiden inden for specielt mediesociologien.

I forhold til det ideologikritiske paradigme i dansk medieforskning udgør dette aspekt af det kvalitative "turn" ikke et afgørende nybrud. Opfattelsen af betydning som bestemt af social handlen og kontekst var central i 1970'ernes medieforskning. Det nye er snarere, at det kvalitative "turn" har taget en mere radikal konsekvens af denne opfattelse og peget på, at medietekster ikke har betydning "i sig selv", og at betydning må analyseres empirisk i forhold til den sociale interaktion, teksterne er en del af.

I dansk medieforskning er det kvalitative "turn" i høj grad blevet synonymt med et receptionsanalytisk "turn", og som sådan har striden i højere grad stået om, hvilket empirisk objekt den kvalitative analyse skulle rettes mod, (teksten "i sig selv" eller publikums brug af medieproduktet) end været en diskussion af kvalitative metoder per se. Det kvalitative "turns" mere grundlæggende teoretiske og epistemologiske kritik af positivismen og brug af kvantitative metoder, som har haft større brod i forhold til f.eks. amerikansk medieforskning, har i dansk sammenhæng snarere fungeret som en bekræftelse af eksisterende antagelser end en problematisering.

Det er dette sidste forhold, den manglende reflektering af kritikken af kvantitative metoder og i særdeleshed det forhold, at brug af kvantitative analyser gøres synonymt med et positivistisk videnskabssyn, der udgør temaet for det følgende. I al korthed vil jeg argumentere for, at kritikken af kvantitative metoder, både fra den ideologikritiske medieforskning og den nye kvalitative receptionsforskning, tager den positivistiske selvforståelse for pålydende. Kvantitative metoder kritiseres for, hvad de fra positivistisk hold påstås at være, og ikke for den analytiske procedure sådanne metoder følger i praksis. Denne misforståelse efterlader på et teoretisk plan et forklaringsmæssigt vacuum, hvad angår kvantitative metoders karakteristika og epistemologiske grundlag; for hvis positivismen ikke er en plausibel videnskabsfilosofi, hvad er det så egentlig, der foretages i kvantitative analyser? Det må inden for en hermeneutisk videnskabsopfattelse være muligt at skabe et grundlag for at forstå, hvad det er, man gør, når man tæller og regner.

På det praktiske plan kan kritikken af kvantitative metoder have som konsekvens, at disse på forhånd afskrives som anvendelige analysemetoder, fremfor at man foretager en konkret afvejning af analytisk interesse, genstandsfeltets beskaffenhed og valg af metoder i hvert enkelt tilfælde; ligesom man på forhånd udelukker, at kvantitative og kvalitative metoder kan supp-

lere hinanden. Denne opfattelse af kvantitative metoder har svækket kvalitativ forskning, idet centrale spørgsmål som f.eks. repræsentativitet enten er blevet ignoreret eller er blevet "løst" gennem induktive slutninger. Ved at overlade spørgsmål om repræsentativitet til mere positivistisk indstillede forskningsdiscipliner har man både afskåret sig fra hensigtsmæssige metoder og fastlåst sig i en uholdbar epistemologi. Samtidig kan den misforståede positivismekritik føre til, at hermeneutik gøres lig relativisme, at alle fortolkninger er lige gode og at alle iagttagelser, hvor lokale de end er, er lige interessante og gyldige.

Mit hovedargument er i forlængelse heraf, at der hverken teoretisk eller epistemologisk er nogen forskel på kvantitative eller kvalitative metoder. Hvad der sædvanligvis karakteriseres som kvantitative metoder er blot én undergruppe af fremgangsmåder til analyse af empiriske fænomener, en undergruppe, der ligesom alle andre metoder betjener sig af fortolkning og kvalitative procedurer. Hermed skal ikke forstås, at der så ingen forskelle er mellem kvantitative og andre metoder; kvantitative metoder har – som andre grupper af metoder – bestemte analytiske forcer i forhold til bestemte typer af problemstillinger og typer af empiri.

For at kunne argumentere mere detaljeret for dette vil jeg dels diskutere, hvorledes man meget generelt og begrebsligt skal opfatte genstandsfeltet for human-/socialvidenskabelig forskning og dels, hvordan en forskningsproces med anvendelse af kvantitativ metode må forstås i forhold til kvalitative begreber som fortolkning, kontekst, social situation m.m.

Førend vi når dertil, skal jeg dog først præcisere på hvilken måde forskellen mellem kvantitative og kvalitative metoder er blevet opfattet. Da denne distinktion er blevet foretaget med forskellige nuancer inden for mange forskellige fagdiscipliner, vil jeg lægge hovedvægten på, hvordan denne distinktion er blevet konciperet inden for medieforskningen og her specielt i forhold til indholdsanalyse af tekster.

DEN TRADITIONELLE DIKOTOMI

Skellet mellem det kvantitative og kvalitative paradigme i medievidenskaben kan med pædagogisk forenkling anskues som havende sin rod i to forskellige videnskabstraditioner fra hver sin side af Atlanten, henholdsvis i USA og i det kontinentale Europa. Etableringen af det kvantitative paradigme skyldes ikke mindst P.F. Lazarsfeld, der (omend han selv kom fra Europa) kom til at præge en hel generation af amerikanske medieforskere og sociologer. Mere specifikt skyldes de kvantitative metoders indtog i indholdsanalysen især P.F. Lazarsfeld, B. Berelson og H. Lasswell. Omvendt har den tyske Frankfur-

terskole (Adorno, Benjamin, Horkheimer, Habermas m.fl.), dens nymarxistiske arvtagere (Negt, Kluge, Prokop m.fl.) og den franske strukturalisme (Barthes, Greimas m.fl.) været centrale i funderingen af en kvalitativ teori og metode for analyse af medier.

Jeg skal ikke her gå nærmere ind på den idéhistoriske kontekst for disse to paradigmers udspaltning og indbyrdes relationer (positivismestrid m.m.), men derimod prøve at anskueliggøre, hvordan dette metodeskel på meget konkret vis satte sig spor i – og kom til at præge – medieforskningen. Dansk medieforskning, som jeg kommer fra, har sine rødder i begge traditioner. Inden for organisationer som Journalisthøjskolen, Danmarks Radio, Handelshøjskolerne og de samfundsvidenskabelige fakulteter har forskning i medier i al væsentlighed været domineret af det amerikanske, kvantitative paradigme. Dette gælder også de mere kommercielle medieforskningsorganisationer som Dansk Media Komite, Gallup, AIM Nielsen m.fl. Omvendt har medieforskningen inden for de humanvidenskabelige institutioner været stærkt inspireret af det europæiske, kvalitative paradigme.

	Kvantitativ	Kvalitativ
Generelt		
<i>Epistemologi</i>	Positivisme	Hermeneutik
<i>Analyseform</i>	Beregning	Fortolkning
<i>Social funktion</i>	Administrativ	Kritisk
<i>Empirisk niveau</i>	Makro-forhold	Mikro-forhold
<i>Validitet</i>	Repræsentativt	Intern kohærens
Indholdsanalyse		
<i>Semantisk enhed</i>	Enkelt-betydninger	Betydningsshelhed
<i>Semantisk niveau</i>	Denotation	Konnotation
<i>Semantisk forståelse</i>	Atomistisk	Kontekstuel
<i>Semantisk relatering</i>	Simpel	Kompleks

Tabel 1. Traditionel opfattelse af forskellen mellem kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen, dels generelt og dels i forhold til indholdsanalyse.

I tabel 1 er der givet en stikordsagtig oversigt, der udpeger en række centrale forskelle mellem de to paradigmer, sådan som det traditionelt opfattes af repræsentanter for de respektive paradigmer. I den ideologikritiske, humanvidenskabeligt baserede tradition af dansk medieforskning var kvalitative metoder og specielt kvalitativ indholdsanalyse den afgørende metode til empirisk analyse. Brug af kvantitative metoder blev rigoristisk afvist som

positivistiske og administrative i deres sociale funktion, dvs. politisk system-konservende. I en række danske medieforskeres foreløbige status over medieanalysen sidst i 1970'erne benævnes kvantitative metoder til indholds-analyse konsekvent som "positivistisk indholdsanalyse", der bl.a. er behæftet ved følgende mangler:

En sådan kvantitativt orienteret analyse atomiserer teksten, den er ikke sensitiv over for det, der er dens egentlige objekt, nemlig tekstens indhold. Indholdsana-lysen arbejder nemlig udelukkende med sprogets denotative side, med de posi-tive fakta, der lader sig umiddelbart aflæse. (Qvortrup m.fl. 1979: 14)

Som alternativ foreslår Qvortrup m.fl. (1979) en kvalitativ indholdsanalyse, der "leverer en totalitetsbestemmelse, som vil kunne give mulighed for at holde sammen på tekstens modsigelser og udeladelser, og at den formulerer denne ramme konkret og integralt i forhold til analyseobjektet" (:16). Heri ligger en kritik af kvantitative metoders brug af kategoriale rammer, der er eksterne i forhold til analyseobjektet og opfattes som værdineutrale. I stedet skal de kategoriale rammer udvikles i sammenhæng med en tæt analyse af tekstens betydningsunivers, således at kategorierne så at sige afgives af det konkrete betydningsmateriale selv.

Rubriceringen af kvantitative metoders epistemologi som positivistisk er ganske eksplicit og gennemgående i stort set alle karakteristikkere. Selv Sep-strup (1979), der går mod den herskende opfattelse og argumenterer for, at kvantitative metoder er nødvendige, hvis forskningsresultater skal have gen-nemslagskraft i opinionen, accepterer grundpræmissen, at kvantitative meto-der er positivistiske af natur. De kvalitative metoders epistemologi er mindre eksplicit. Den litterære, tekstanalytiske tradition, som medieforskningens ind-holdsanalyse i det mindste indirekte har taget udgangspunkt i, må betegnes som enten hermeneutisk eller fænomenologisk. Men den særlige blanding af nymarxistisk orientering, tysk kritisk teori og fransk semiologi og struktura-lisme, der prægede dansk humanistisk medieforskning i 1970'erne og første del af 1980'erne, gør, at man har at gøre med, hvad jeg vil kalde en *objektiv her-meneutik*. Det subjektive eller individuelle element i fortolkningen af en tekst søgtes elimineret til fordel for en analyseproces, der bestod i afdækningen af immanente dybdestrukturer i teksten, som lod sig relatere, forklare i forhold til eksterne, sociale kategorier, der imidlertid netop i kraft af, at disse eksterne kategoriale bestemmelser slog igennem på et tekstligt dybdeniveau også lod sig bestemme som en integral del af den tekstlige struktur.

Hvad den ideologikritiske medieforskning afdækkede var - i dens egen selvforståelse - ikke en sandhed i positivistisk forstand, men en historisk og samfundsmæssig sandhed. Erkendelsen var ikke i traditionel hermeneutisk

forstand begrænset af en forståelseshorizont; qua sin marxistiske position havde man indsigt i historiens objektive logik, hvorved forskerens forståel-seshorizont i analysen så at sige smeltede sammen med de reale historiske forholds kommen til bevidsthed om sig selv. Sagt på en anden måde: den ide-ologikritiske kvalitative medieforsknings krav på videnskabelig objektivitet, hævdeelse af egne udsagns sandhed, var ikke mindre vidtrækkende end det positivistiske objektivitetsideal, som man ihærdigt kritiserede.

Repræsentanter for det nye kvalitative "turn" formulerer ikke deres epis-temologi på samme absolutte facon, men understreger den sociale eller inter-subjektive dimension i den forskningsmæssige proces. Heri ligger både en kritik af det kvantitative paradigmes påståede objektivitet og værdineutrali-tet, og en kritik af de mere subjektive, usystematiske kvalitative analyser, der bl.a. findes inden for Cultural Studies-traditionen. En række publikationer (f.eks. Kvale (1989), Jensen & Jankowski (1991)) inden for det kvalitative "turn" har meget direkte til formål at institutionalisere og dermed også legiti-mere en bestemt forskningspraksis. Man er interesseret i at opbygge en her-meneutik baseret på eksplicitte, systematiske forskningsmetoder, der kan give de kvalitative metoder den samme videnskabelige status og legitimitet, som kvantitative metoder har.

I en sådan eksplicit, systematisk forskningsmetodologi kommer *sproget* til at indtage en helt central rolle. Argumentet er, at da genstandsfeltet for kvali-tative analyser ofte har sproglig karakter og selve det medium, hvorigennem analysen foretages, også er sproget, må den kvalitative metodes validitet fun-deres i den systematiske sprog- og tekstanalyse i alle dens forskellige discipli-ner, grammatik, narratologi, pragmatik etc. Sproganalysen vil derved få samme funktion som den statistiske analyse i kvantitative studier: "The focus on language suggests the interesting possibility of arriving at a systematic methodology or 'statistics' of qualitative research with reference to the vari-ous levels of linguistic discourse" (Jensen 1991: 33).

Implicit i dette argument er en antagelse af, at en kvantitativ analyse i det mindste på bestemte niveauer eller trin i forskningsprocessen adskiller sig fra den kvalitative ved *ikke* at være baseret på eller medieret af sprog og fortolk-ning. Både kvantitative og kvalitative analyser er kvalitative, hvad angår teori og genstandsfelt. Den begrebsmæssige forståelse evt. model-karakter af gen-standsfeltet og den overordnede metodologi omkring hvordan viden konstru-eres i forskellige trin er i begge tilfælde kvalitativ, ligesom det empiriske gen-standsfelt må antages at være kvalitativt, eller mere præcist: i udgangspunktet er det hverken det ene eller det andet. Forskellen må derfor ligge på det egent-lige metodeniveau, d.v.s. hvor den konkrete empiriske analyse finder sted.

Her nærmer vi os et vigtigt problem i denne metodekontrovers: I og med at teori typisk har en kvalitativ karakter (i hvert fald ikke-numerisk), kan det i

nogle tilfælde være svært at skille teori og kvalitativ metode fra hinanden på samme entydige måde som dette er muligt for teori og kvantitativ metode. Nogle kvalitative metoder, f.eks. indholdsanalyse, er i selve udøvelsen så snævert forbundet med teoretisk refleksion eller kontekstualisering, at det er svært at sige, hvor teorien slutter og empirisk analysemetode begynder.

Skal man forstå kernen i de kvalitative metodebyggeres argument må det være følgende: På det egentlige metodeniveau benytter den kvantitative analyse sig af *tal* til repræsentation af empiriske fænomener, og analyseproceduren har karakter af *beregning*, der informeres af *statistisk metode og teori*. Til forskel herfra, lyder argumentet, betjener den kvalitative metode sig på dette niveau først og fremmest af *sproglig fortolkning* i alle dens forskellige metodiske afskygninger, f.eks. pragmatisk, narratologisk, lingvistisk analyse m.fl.

GRUNDLÆGGERNES SYNSPUNKTER

Førend jeg kaster mig ud i den egentlige argumentation for en revurdering af forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder, vil jeg – for historikskrivningens skyld – påpege, at grundlæggerne af de kvantitative metoder i medieforskningen havde et mere nuanceret synspunkt end ofte antaget på forholdet mellem de to typer af metoder. Hos Berelson (1971; oprindeligt 1952), der kan betegnes som den første systematiske grundbog i kvantitativ indholdsanalyse, finder man klart det synspunkt, at kvantitative og kvalitative metoder ikke udelukker hinanden, samt at kvantitative metoder kun bør benyttes under bestemte analytiske forudsætninger. Han siger således:

If the study does not deal with a *large and representative* body of material to be analyzed in terms of a set of highly *specifiable* categories which appear with *substantial frequencies*, in order to produce *objective and precise* results – if these conditions are not met, careful counting is probably not warranted. (Berelson 1971: 132; Berelsons fremhævnings)

Tager man den fulde konsekvens af dette, vil den mulige anvendelse af kvantitative metoder til indholdsanalyse være betydeligt indskrænket. Det er endvidere et krav, at den mening, der kategoriseres, er ret entydig, dvs. vil blive opfattet på samme måde af stort set alle de mennesker, kommunikationen er rettet mod. Som sådan retter kvantitative analyser sig mod den ene ende af et kontinuum, der angiver forskellige grader af, hvor fælles afkodningen er:

If one imagines a continuum along which various communications are placed depending upon the degree to which different members of the intended audience

get the same understandings from them, one might place a simple news story on a train wreck at one end (since it is likely that every reader will get the same meanings from the content) and an obscure modern poem at the other (since it is likely that no two readers will get identical meanings from the content). (Berelson 1971:20)

Den kvantitative indholdsanalyse skal rette sig mod indholdstyper som nyheden om togulykken, ellers vil analysen ikke kunne opnå den validitet, som det kvantitative apparat iværksættes for at sikre. I dette synspunkt får han – måske uventet – støtte fra Kracauer, der i en artikel fra 1953, som siden er blevet kaldt den kvalitative indholdsanalyseres "manifest" (Larsen 1991), skriver:

There is little doubt that quantitative analysis is meaningful if it keeps to communications at the extreme end of the continuum defined by descriptions of the train wrecks and similar events. [...] *Within this border region quantitative analysis is indeed the only objective, systematic, and reliable procedure of analysis.* (Kracauer 1953: 635; min fremhævnings)

Berelson afviser ikke, at det kunne være interessant at analysere mere komplekse, konnotationsrige typer af tekster. Omend kvalitative analysers kategorier skaber problemer for validiteten, da de udvikles kontekst-sensitivt og derfor ikke er de samme, når de anvendes over for nye tekster, kan kvalitativ metode betyde "more clever or relevant analysis because of the lack of a rigid system of categories, allowing for more subtle or more individualized interpretations" (Berelson 1971: 125).

I en erkendelse af, at de to metoder begge har fordele og ulemper, opfordrer Berelson de kvantitative analyser til at udvikle kategorier, der er mere sensitive over for væsentlige og "rige" problemstillinger. Omvendt bør de kvalitative analyser ikke kun udvikle stadig mere komplekse begreber, men også i højere grad ekspliciterer disse begreber, dvs. tydeliggøre hvilke antagelser de hviler på, og hvorledes de lader sig udlede af eller eftervise i det tekstlige materiale; en opfordring, der ligger helt på linie med den øgede metodebevidsthed, der plæderes for hos nogle af de førnævnte eksponenter for det nye kvalitative "turn".

Kvantitative metoder kritiseres ofte for deres "metodetyranni", hvorved forstås, at kravene til de operationer, som metoden foreskriver, selvstændiggør sig fra den konkrete analytiske opgave, dens formål og genstandsfelt. Snarere end at være et middel til analyse, koncentrerer opmærksomheden om at opfylde de metodologiske krav, lyder kritikken, hvorved analysen forbliver udvendig i forhold til det konkrete genstandsfelt. Kategorierne udvikles uden synderlig tanke på deres anvendelighed til at belyse væsentlige

træk, og beregninger foretages for at opfylde ydre, statistiske kriterier til nøjagtighed, reliabilitet etc. Igen må man indvende, at sådanne kritikpunkter ikke entydigt rammer den type indholdsanalyse, som f.eks. Berelson foreskriver. Han siger således meget klart, at kategorierne skal udvikles i snæver sammenhæng med den konkrete analytiske opgave, dens formål og genstandsfelt, og afviser – i det mindste indtil videre – faste kategorisystemer på tværs af analyseopgaver:

At the present time, content analysis should employ the categories most meaningful for the particular problem at hand; and relatively specific and concrete categories are often the most meaningful. Every effort can be made to generalize categories in order to broaden the propositions resulting from their use, but not at the expense of distorting or diluting their application to the specific content under investigation. (Berelson 1971: 148)

Kravene til nøjagtighed er ligeledes pragmatisk fastlagte; som Berelson formulerer det, skal man ikke tælle og beregne så præcist som muligt, men tværtimod så *upræcist* som muligt; man skal kun bruge den nøjagtighed, der lige akkurat er påkrævet for at kunne påvise en given sammenhæng.

Pointen med at påvise nuancerne i Berelsons redegørelse for den kvantitative indholdsanalyses metodologi er ikke, at enhver kritik af kvantitative analysemetoder er uberettiget. En lang række kvantitative indholdsanalyser er med rette blevet kritiseret fra kvalitativt hold for bl.a. metodetyranni, for at atomisere teksters betydning etc. (se f.eks. min egen kritik af Galtung & Ruge i Hjarvard (1993)). Pointen er, at denne kritik er berettiget som følge af en ofte manglende eller fejlagtig teori- og metodeanvendelse i de pågældende analyser, og ikke fordi der er tale om kvantitative metoder per se.

På samme måde som grundlæggerne af kvantitative analysemetoder inden for medieforskningen kan siges at have haft et mere nuanceret syn end de ofte tillægges, er det også værd at notere, at mange forskere i praksis benytter sig af begge analyseformer. Få human- og socialvidenskabelige forskere vil hævde, at kun kvantitative eller kun kvalitative metoder er videnskabeligt forsvarlige. Problemet er, at dette moderate eklektiske synspunkt mangler teoretisk begrundelse, hvorved en mere principiel diskussion om forskningsmetoder meget let bliver indfanget af mere stivnede videnskabsfilosofiske positioner. Wilson (1982) peger på denne modsætning mellem metodepraksis og videnskabsfilosofi og på behovet for udvikling af et teoretisk grundlag, der kan rumme både kvantitative og kvalitative metoder. Wilson (1982) foreslår, at den engelske sociolog Anthony Giddens' begrebsliggørelse af social interaktion (specielt begrebet om "structuration") kan bidrage til et sådant grundlag, og dette forslag vil jeg uddybe i det følgende.

REFLEKSIV HANDLEN I KRYDSFELTET MELLEM INSTITUTIONALISEREDE HANDLINGSSKEMAER OG SITUATIONSSPECIFIK KONTEKST

Fortalere for henholdsvis kvalitative og kvantitative metoder vil typisk have forskelligt grundsyn på, hvad der udgør deres genstandsfelt, dvs. hvordan de konceptualiserer den sociale realitet, som deres respektive metoder bringes i anvendelse for at indfange og analysere. Kvalitative metoder vil ofte (f.eks. hos etnometodologien, social konstruktivisme o.lign.) forudsætte en forståelse af samfundet, hvor de (individuelle) sociale aktørers (sprog)handlinger i konkrete situationer er grundelementerne, der tilsammen skaber og reproducerer den samfundsmæssige sammenhæng og kultur. Set fra dette synspunkt er et begreb som den samfundsmæssige totalitet en analytisk abstraktion; samfundet eksisterer kun som skabt af løst forbundne lokale interaktioner, som handlinger situeret i specifik rum og tid.

Omvendt vil kvantitative metoder som forudsætning ofte være præget af den opfattelse, at samfundets grundenheder er institutionerne, de systematiske og regelbundne strukturer, der på afgørende vis sætter rammerne for situationsspecifik interaktion og begrænser mulighederne for de sociale aktørers individuelle handlen. I lyset heraf er det interessant at analysere generelle sociale sammenhænge (eller i nogle tilfælde stærkere: lovmæssigheder), hvordan sociale fænomener udviser genkomne lighedstræk på tværs af de konkrete situationer, som de manifesterer sig i. De enkelte sociale fænomener kan godt udvise variation i forhold til det generelle mønster, men afvigelsen er ikke interessant i sig selv, snarere en forstyrrende faktor, som en mere raffineret kategorisering eller statistisk bearbejdning skal neutralisere, hvorved det generelle mønster tydeligere lader sig fremdrage.

Den første, "kvalitative" forståelse af samfundet favoriserer en analyse af *mikrosociale* forhold, hvor den anden, "kvantitative" forståelse typisk vil føre til en interesse for *makrosociale* forhold. Typisk er endvidere en interesse for *proces* i mikrosocial analyse; man undersøger, hvordan handling og/eller mening konstrueres i det interaktionelle *forløb*. De konkrete handlinger og den mening, som de sociale aktører tilskriver deres og andres handlinger, vil altid være unik i forhold til situationen, hvorfor den vil være i stadig forandring. Omvendt vil en makrosocial analyse ofte indebære et mere *statisk* syn på samfundet; man måler handlinger eller effekter af handlinger eller universel/denotativ betydning af udsagn. Det statiske indebærer ikke en afvisning af historisk udvikling; tværtimod anvendes kvantitative metoder ofte til at påvise forandringer over tid. Det statiske skal forstås i forhold til opfattelsen af det sociale fænomen, man undersøger. I selve undersøgelsesøjeblik-

ket anskues det som et færdigt og afgrænset fænomen i besiddelse af bestemte karakteristika, der kan måles; det, man undersøger, har ikke proces-karakter.

Som følge af disse to forskellige begrebsliggørelser af genstandsfeltet, vil orienteringen mod den konkrete empiri være forskellig. Den kvalitative, mikro-sociale, procesorienterede analyse vil finde det nødvendigt, at analysen gennem det meste af forløbet fastholder en tæt forbindelse til det empiriske felts konkrete mangfoldighed; analysen skal "groundes" i empirien (Glaser & Strauss 1967) og er orienteret mod en "thick description" af den socio-kulturelle interaktion (Geertz 1973). En kvantitativ analyse vil kun opholde sig ved den situationsspecifikke empiri i en enkelt fase af analyseforløbet, nemlig dér hvor datasættet opbygges.

Disse to forskellige grundantagelser, som også debatteres under overskrifter som "structure versus agency", "structuralism versus historicism" m.fl. er her trukket meget entydigt op. Forskellige teoretikere placerer ikke nødvendigvis de forskellige parametre helt ensartet i forhold til den overordnede dikotomi. Hensigten med denne pædagogiske forenkling er dels at påpege, at den metodologiske dikotomi er tæt forbundet med en teoretisk diskussion om genstandsfeltets beskaffenhed og dels at præcisere et centralt skel i denne teoretiske diskussion.

Nyere sociologisk teori, ikke mindst Bourdieu (1992) og Giddens (1984), har påpeget det uholdbare i begge positioner i ovennævnte dikotomi. Med sit begreb om *structuration* har Giddens forsøgt at begrebsliggøre sociologiens genstandsfelt på en radikal ny måde; en beslægtet tankegang findes hos Bourdieu med hans begreb om *habitus*. Giddens ser den humane handlen som værende af fundamental *refleksiv* karakter. Heri ligger, at enhver type handlen indebærer et aktivt moment, hvor aktøren må afstemme sin handlen i forhold til den konkrete situation. Ved refleksiv forstås ikke, at der altid er tale om en fuldt ud bevidst eller sprogligt artikuleret og begrundet handling. Det kan i nogle situationer godt være tilfældet, men for den overvejende del af menneskelig interaktion vil den refleksive operation være et resultat af den *praktiske* bevidsthed.

Ved praktisk bevidsthed forstår Giddens den mængde af viden, som mennesker bringer i anvendelse for at udføre den række af *rutineprægede* handlinger, som udgør hovedparten af menneskelig interaktion. Ved praktisk bevidsthed forstås således et omfattende sæt af praktisk handlings-viden, dvs. skemaer for adækvat handlen i de for subjektet kendte mulige sociale situationer.

Giddens giver en nyfortolkning af, hvordan social interaktion finder sted, en nyfortolkning, der ikke mindst er inspireret af Erving Goffmanns adfærdsstudier. Hvor den sociale struktur typisk forstås som ydre og overgribende i forhold til den konkrete sociale interaktion og handlen, og identificeres med

samfundets institutionaliserede karakter, forstået som den regelbundne organisering af social handlen inden for forskellige sociale sfærer, siger Giddens, at den sociale struktur både er *medium for* og *resultatet af* den konkrete sociale handlen i specifikke situationer.

Når subjektet handler i en given situation, trækker det på den praktiske bevidstheds niveau på en viden, der både giver en række fortolkningsparametre vedrørende hvilken type situation, der er under udvikling, og en viden om, hvordan subjektet selv kan handle adækvat med henblik på at realisere forskellige aktuelle målsætninger. Subjektet aktiverer institutionaliserede typer af adækvat adfærd, men implementerer dem refleksivt, dvs. tilpasser dem til den specifikke situation, herunder de intentioner, som de involverede ønsker realiseret. I og med at alle parter i en konkret interaktion foretager en sådan refleksiv implementering af institutionaliseret viden med henblik på at opnå en gensidig forståelse af situationen, sker der samtidig en reproduktion af den sociale struktur.

Den sociale struktur reproduceres som reelt socialt fænomen, fordi den fungerer som en praktisk – typisk udtalt – forudsætning for, at parterne i en situation kan afstemme deres handlen adækvat i forhold til hinanden. Ved at bruge institutionelle regler i praksis, bliver reglerne også reproduceret i den konkrete interaktionssituation i og med de sikrer interaktionens intersubjektive meningsfuldhed. Det er vigtigt at påpege, at social reproduktion ikke nødvendigvis indebærer en reproduktion af det eksisterende sociale system, forstået som den eksisterende sociale magtstruktur. I den refleksive implementering af institutionaliseret viden kan der ske en vis nyfortolkning, der derved (re)produceres som en ny institutionel realitet.

Den type af institutionaliserede regler, som subjektet trækker på i konkrete situationer, skal ikke forveksles med f.eks. juridiske regelsæt, som konkrete sociale institutioner (organisationer) nedfælder på tryk. Disse udgør en speciel og meget beskeden del af det samlede sæt af institutionaliserede regler. De udgør meget stærkt specificerede og diskursivt bevidste regler. Til forskel herfra har almindelige institutionelle regler karakter af mindre specifikke regler. Disse mere abstrakte og generelle regler kan siges at have *prototypisk* og *metodologisk* karakter:

actors employ typified schemes (formulae) in the course of their daily activities to negotiate routinely the situations of social life. Knowledge of procedure, or mastery of the techniques of "doing" social activity, is by definition methodological. That is to say, such knowledge does not specify all the situations which an actor might meet with, nor could it do so; rather, it provides for the generalized capacity to respond to and influence an indeterminate range of social circumstances. (Giddens 1984: 22)

En vigtig konsekvens af Giddens nyfortolkning af den sociale interaktion er den ændrede opfattelse af forholdet mellem institutionelle strukturer og det individuelle subjekts frie handlemuligheder. Sædvanligvis antages de institutionelle strukturer at have begrænsende indflydelse på subjektets handlemuligheder; institutionerne sætter nogle rammer, der kun tillader subjektet en relativ autonomi. Problemet er, at dette efterlader den frie vilje som en uforklaret restkategori: man står tilbage med en gådefuld frihed, der sikrer, at de sociale institutioner ikke restløst fylder individet ud og som tid til anden må antages at være drivkraft for social forandring, for institutionernes ændring.

I stedet betragter Giddens den sociale struktur som *både begrænsende og mulighedsskabende* for subjektet. Den sociale struktur er ikke kun en ydre begrænsning, men er i høj grad et indre fænomen, der til stadighed fungerer som en *ressource*, der *informerer* subjektets handlen. "Den frie vilje" er således også informeret af de sociale institutioner, i og med at disse giver subjektet et omfattende sæt af handlingsorienteret viden, der tillader subjektet at handle reflektivt i konkrete sociale situationer. Det afgørende er her, at institutionelle regler ikke er fuldt specificerede foreskrifter, men af karakter er prototypiske og metodologiske og derfor fordrer en reflektiv bearbejdning for at finde anvendelse i specifikke situationer.

Den enkelte situation kan gennemspilles på forskellige måder ved aktivering af forskellige skemaer, der hver kan implementeres i forskellige slags subversioner, "keyings", i forhold til hvordan situationen som helhed er, og hvordan de øvrige aktører handler. Den relative autonomi, som subjektet besidder i den konkrete sociale interaktion, er således ikke en menneskelig rest uden for institutionernes rækkevidde, men et resultat af, at subjektet typisk besidder en omfattende og forskelligartet institutionel viden, som det reflektivt kan operationalisere.

Hermed er grundlaget lagt for at overskride det hidtidige skel mellem structure og agency og mellem makro- og mikrosocialt niveau. Den sociale interaktion i en konkret situation kan ikke forstås uden at inddrage både struktur og agency samt makro- og mikroforhold. Den enkelte sociale aktør må nødvendigvis trække på den praktiske bevidstheds omfattende viden af prototypisk organiserede, institutionaliserede typer af handlingsskemaer for at kunne handle adækvat og meningsfyldt i forhold til andre sociale aktører, men denne praktiske viden må implementeres reflektivt i forhold til den helt specifikke situations udvikling. Aktørerne må yde et arbejde for at handle adækvat og gøre situationen meningsfuld; enhver situation bunden handlen forudsætter en aktiv (*for*)handling, hvis konkrete forløb er unik for denne situation.

Antager man dette perspektiv, er der, som Wilson (1982) har argumenteret for, ingen principiel modsætning mellem de typer af sociale fænomener,

som en kvantitativ og en kvalitativ analyse typisk vil rette sig mod, ligesom de to analyseformer ikke er væsensforskellige i videnskabsteoretisk forstand. Begge analysemetoder må nødvendigvis tage udgangspunkt i den konkrete sociale interaktions dobbelthed, dens på en gang situationsbundne og situationsoverskridende karakter. Men typisk vil hver analysemetode være interesseret i hver sin dimension af interaktionen. Den kvantitative metode vil være interesseret i interaktionens prototypiske karakter, dvs. være optaget af at afdække genkomne, typiske træk på tværs af enkeltituationer. Den kvalitative metode vil ofte være orienteret mod, hvordan den refleksive implementering og forhandling af adækvat, meningsfuld adfærd finder sted i den konkrete situation. Set i forhold til tekstanalyse vil den kvantitative analyse rette opmærksomheden mod genkommende træk (forskelle og ligheder) på tværs af enkelttekster, hvorimod den kvalitative tekstanalyse ofte vil interessere sig for den enkelte teksts indre struktur. Den ideografiske værkanalyse af en medietekst er typisk for den kvalitative tilgang.

Kvalitativ analyse kan *også* være motiveret af en interesse i at afdække genkomne træk på tværs af enkeltituationer, eksempelvis handlingsmæssige skemaer eller narrative dybdestrukturer; men da bestemmelsen af sådanne træk sædvanligvis forudsætter en indgående analyse af enkeltituationen /teksten, og disse træk kun vanskeligt lader sig operationalisere til simple og entydige kategoriale enheder, vil den kvalitative analyse – af rent praktiske grunde – være henvist til at lade spørgsmålet om generalitet bero på den konkrete situations/teksts eksemplariske værdi, dvs. forlade sig på induktion.

I de tilfælde, hvor de genkomne træk på tværs af situationer er af en sådan kompleksitet, at de ikke lader sig operationalisere til simple og entydige kategoriale enheder, må den kvantitative analyse forlade sig på indikatorer på baggrund af en model af de prototypiske træk, som er oparbejdet gennem kvalitative analysemetoder. Netop fordi de to analysemetoder typisk retter sig mod to forskellige dimensioner ved den sociale interaktion, kan de siges at være komplementære; de er ikke i modstrid med hinanden, men producerer viden, der må siges at udgøre gensidige forudsætninger for at forstå den interaktionelle helhed.

Det interessante er, at erkender man først denne dobbelthed af situationsbunden specificitet og situationsoverskridende regelmæssighed, falder dette tilbage på forskningsprocessen selv. Heller ikke for den kvalitative forskning er det muligt at forstå det specifikke i en situationsbunden handlen uden kendskab til situationsoverskridende regelmæssigheder. Og omvendt kan kvantitative data ikke konstrueres uafhængigt af en fortolkning af den specifikke situation, hvori social interaktion finder sted. De kvantitative værdier for de relevante kategoriale enheder må konstrueres gennem en tolkning af den situationsspecifikke helhed. Kvantitative data vedrører sædvanligvis

situationsafhængige, regelmæssigt genkomne træk, dvs. de kategoriale bestemmelser har høj generalitet, men denne generalitet kan ikke nå direkte, men går via en fortolkning af den situationsbundne interaktion.

Denne sammenhæng overses ofte af flere årsager, hvoraf her skal nævnes tre. For det første fordi tal har den egenskab, at de objektiverer genstandsfeltet og giver indtryk af en selvstændig, afgrænset eksistens af facts uafhængig af den forskningsmæssige indgriben. For det andet fordi man ofte anvender allerede foreliggende data-sæt, der er konstrueret i anden sammenhæng eller med et meget generelt sigte. Herved mister man let forståelsen for, at hver eneste værdi i data-sættet bygger på en fortolkning af forhold lokaliseret i specifik rum og tid, en fortolkning der baserer sig på viden om såvel situationsoverskridende regelmæssigheder som den konkrete situations specificitet. For det tredje fordi kvantitativ metodologi har koncentreret sig om at forfine bearbejdningen af data, og i mindre grad har udfoldet anstrengelser for at udvikle målemetoder, der sikrede de for den analytiske interesse relevante data (Roe & Ohlsson 1991).

Det forhold, at man ikke kan opbygge kvantificeret viden uden kendskab til den situationsbundne helhed, vedrører ikke kun forskning, der retter sig mod sociale praksis'er inden for et afgrænset socialt felt (f.eks. børns læsevæner, redaktionelle processer på en avis). En betydelig del af kvantitativt organiseret viden vedrører karakteristika om en given population uafhængigt af de enkelte individers handlen i konkrete situationer. Sådanne kvantitative data om karakteristika, der inden for en given tidshorisont har permanens på tværs af konkret social interaktion, som f.eks. navn, køn, alder, bolig, indkomst m.m., er også opbygget gennem analyse af situationsbunden specifik interaktion, enten ved at forskere skaber en serie af situationsbundne handlinger (f.eks. besvarelse af spørgeskemaer) eller gennem bureaukratiske rutiner til dataindsamling (f.eks. tilmelding til folkeregisteret).

I begge tilfælde foretages en fortolkning af de forskellige karakteristika, omend nogle forhold kan synes så indiskutable, at det ikke synes rimeligt at bruge begrebet fortolkning om registreringsprocessen. Der er her tale om karakteristika, hvorom der hersker en meget høj grad af intersubjektiv enighed, hvorfor de ikke synes at variere i forhold til situationen; men i historiens løb har selv de mest selvfølgeligelige parametre været genstand for uenighed og fortolkning; eksempelvis definitionen af hvem, der overhovedet skal medregnes i en opgørelse over mennesker: herre/slave, hvid/sort, mand/kvinde, barn/voksen etc.

De kategoriale enheder, som den kvantitative analyse bringer i anvendelse for at bestemme de situationsoverskridende regelmæssigheder er *ikke* nødvendigvis lig de prototypiske kategoriseringer, som de sociale agenter implementerer reflektivt i den konkrete situation. Videnskabelig analyse er i

sig selv en type social handlen, hvis kategoriale bestemmelser har et andet formål end den analyserede handlens selvforståelse. Den bevidste forståelse, som analysen skal oparbejde, har et andet sigte, der kan være ydre eller ivedkommende for den analyserede handlen.

Kvantitative analyser kritiseres som tidligere nævnt for at gøre vold på virkeligheden, for gennem sine kategoriale bestemmelser at beskrive sit genstandsfelt på en måde, der set med genstandsfeltets egne øjne virker lidet sensitivt over for genstandsfeltets specificitet. En sådan kritik kan være berettiget, men det er væsentligt at slå fast, at det ikke er en videnskabelig analyses formål at reproducere sit objekt i al dets mangfoldighed, men at opnå viden om bestemte aspekter af genstandsfeltet; det *kan* være intentionen at afdække typiske træk ved den måde, hvorpå de sociale agenter selv forstår forskellige typer af situationer, men det behøver langt fra altid være tilfældet. Berelson (1971) siger direkte, at kategorier, der var ubekendte for afsenderen af en gruppe tekster, ofte vil give de mest interessante resultater i en indholdsanalyse.

SAMMENFATNING

I *tabel 2* er de vigtigste karakteristika for kvantitative og kvalitative analysemetoder angivet i stikordsform, sådan som det må reformuleres i lyset af den forudgående argumentation i forhold til den traditionelle opfattelse (*tabel 1*). Begge metoders epistemologi er hermeneutisk; forståelse af et givent fænomen opnås gennem den reflekterede applicering af en given historisk betinget forståelseshorisont og bestemte procedurer (implicitte som eksplícitte) for etablering af intersubjektiv enighed om en given udlægning om et genstandsfelts beskaffenhed. Analyseformen er fortolkning samt tillige beregning for kvantitative metoders vedkommende.

Hensigten med anvendelsen af kvantitative analyser vil typisk være at afdække genkomne træk på tværs af enkeltsituationer, men de enkelte data frembringes gennem en tolkning af social handlen i konkrete situationer. En sådan tolkning vil altid være baseret på sprog, ligesom den konkrete sociale handlen, der analyseres, typisk også vil have en sproglig dimension. På disse punkter er der således ikke nogen forskel mellem kvantitative og kvalitative analyser.

Kvantitative analyser adskiller sig fra kvalitative analyser på to punkter: for det første har de to analyseformer ofte (men altså langt fra altid) et forskelligt sigte; kvantitative analyser vil interessere sig for de genkomne træk på tværs af enkeltsituationer; kvalitative analyser vil afdække de for den enkelte situation unikke træk *eller* selve strukturen af de prototypiske træk.

Men begge vidensdimensioner har hinanden som forudsætning i og med at den konkrete situation skabes gennem den reflektive implementering af prototypisk organiserede erfaringer, handlingsskemaer, der samtidig reproduces i kraft af deres meningsgivende effekt i den konkrete situation. Den anden – og afgørende – forskel er, at kvantitative analyser vil tilskrive talværdier til forskellige, definitorisk fastlagte kategorier for herved at kunne benytte matematikkens/statistikens egenskaber til bearbejdning af data. Et væsentligt motiv til denne bearbejdning vil – i lyset af interessen for de genkomne fænomener – være at belyse de analyserede karakteristikas repræsentativitet, dvs. fordelingen og hyppigheden af fænomenernes forekomst inden for en given population eller institutionel sammenhæng.

Hvad angår spørgsmålet om analysemetodernes krav på validitet, på resultaternes gyldighed, vil hverken kvantitative eller kvalitative metoder kunne gøre krav på objektivitet i absolut forstand; de kan derimod gøre krav på objektivitet i pragmatisk forstand, dvs. hvad man inden for en given historisk horisont eksisterende viden og metodologi vil godtage er en gyldig

	Kvantitativ	Kvalitativ
<i>Generelt</i>		
<i>Epistemologi</i>	Hermeneutik	Hermeneutik
<i>Analyseform</i>	Fortolkning og beregning	Fortolkning
<i>Social funktion</i>	Administrativ el. kritisk	Administrativ el. kritisk
<i>Empirisk niveau</i>	Regelmæssighed på tværs af situationer	Specifik situation el. regelmæssighed på tværs af situationer
<i>Validitet</i>	Repræsentativt samt intern og ekstern kohærens	Intern og ekstern kohærens
<i>Indholdsanalyse</i>		
<i>Semantisk niveau</i>	Kategorial bestemmelse af betydning	Betydningshelhed eller -aspekter
<i>Semantisk forståelse</i>	Kontekstuel	Kontekstuel
<i>Semantisk tid</i>	Synkron: Statisk	Diakron: Proces
<i>Semantisk relatering</i>	Ekstern	Intern

Tabel 2. Revideret opfattelse af forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen, dels generelt og dels i forhold til indholdsanalyse.

udlægning. Spørgsmålet om validitet må afgøres på baggrund af dels en analyses interne kohærens, dvs. hvorvidt de eksisterende metoder er anvendt på det empiriske materiale på en sammenhængende og konsistent måde, og dels hvad man kunne kalde den eksterne kohærens, hvorved forstås at en given forklaring ikke kun må stå sin prøve i forhold til dens interne konsistens, men også vil stå eller falde med om den er i overensstemmelse med anden eksisterende viden om det konkrete genstandsfelt.

Kvantitative metoder har det fortrin frem for kvalitative metoder, at de kan producere resultater, hvorom man med større sikkerhed kan antage, at de er repræsentative, dvs. er gældende for et større udsnit af det empiriske genstandsfelt. De matematiske/statistiske procedurer der skal sikre dette, kan imidlertid ikke i sig selv sikre en større grad af objektivitet, i og med at hver eneste talværdi er konstrueret på baggrund af en fortolkning. De statistiske reliabilitets-test, der undersøger variationen i selve indkodningen af data, kan ikke sikre større grad af objektivitet, men derimod præcisere graden af intersubjektiv enighed om en given fortolkning blandt de personer, der foretager kodningen af et givent materiale. Viden om intersubjektiv enighed kan være ganske nyttig (ligesom diskussion af en kvalitativ analyses argumentation er en nyttig ting), men viden om hvorvidt en gruppe af kodere deler fælles fortolkningshorisont er ikke noget indeks for objektivitet i absolut forstand.

I det foregående har jeg trods et vist fokus på indholdsanalyse også talt om kvantitative og kvalitative analyseformer i al almindelighed (i forhold til social handlen/interaktion som generelt forhold), både som følge af, at diskussionen af disse metodologiske problemer har fundet sted inden for andre human- og samfundsvidenskabelige discipliner, og som følge af selve problemstillingens generelle karakter. Jeg skal derfor i det følgende prøve at specificere de ovenstående konklusioners gyldighed i forhold til indholdsanalyse af medietekster.

Medieformidlet kommunikation kan anskues som enhver anden type social handlen/interaktion, omend den (som andre typer social handlen/interaktion) har sine særegne karakteristika. Der er tale om sproghandlinger, der har en formidlet karakter, dvs. indebærer en forskydning i tid og/eller rum i forhold til en kommunikation mellem personer lokaliseret i samme tid og rum. I konsekvens heraf betjener den medieformidlede kommunikation sig af andre institutionaliserede skemaer for at sikre sig den konkrete sprog-handlings meningsfuldhed for de involverede aktører.

Men principielt lader medieformidlet kommunikation sig beskrive – både i afsender- og modtagersiden – som en interaktionssituation, hvori aktørerne kontinuerligt og reflektivt implementerer prototypisk organiseret erfaring; mediekommunikation forudsætter en aktiv handlen, et symbolsk konstruk-

tionsarbejde fra alle involverede parter, omend de involverede parter (sprog)handlinger er præget af den manglende direkte feed-back, som ellers karakteriserer den interpersonelle kommunikation mellem personer i samme tid og rum.

Kvantitative og kvalitative metoder er i udgangspunktet hverken administrative eller kritiske i deres sigte. Historisk er der en sammenhæng mellem en medieanalyse baseret på kvantitative metoder og en erkendelsesinteresse, der hovedsagligt har haft en effektivisering og justering af det eksisterende mediesystem som formål. Tilsvarende er der en historisk sammenhæng mellem en kvalitativ medieanalyse og en kritisk erkendelsesinteresse i at skabe et videnskabeligt fundament for en omfattende samfundskritik, der skulle blotlægge de systemimmanente interesser, som mediernes struktur, æstetik og indhold var indlejret i. Ikke desto mindre er der ingen principiel sammenhæng mellem analysemetode og erkendelsesinteresse, hvilket også viser sig i praksis. Kvantitative analyser er således blevet anvendt i vid udstrækning i forsøg på at påvise, hvordan internationale mediestrømme omfangs- og indholdsmæssigt var en konsekvens af det internationale imperialistiske system (f.eks. Galtung 1971). Omvendt anvendes kvalitativ indholdsanalyse i stigende grad til reklameanalyse med det eksplicite formål at effektivisere firmaers reklamestrategi.

Med mindre man som Adorno vil hævde, at selve det at kvantificere sociale fænomener indebærer en subsumering af videnskaben under en instrumentel målrationalitet, hvorved man underlægges selve den sociale proces, som kritikken skulle rettes mod, kan kvantitative analyser med lige så fuld ret bidrage til en analyse, hvis erkendelsesinteresse er rettet mod en helhedsorienteret, kritisk forståelse af mediers sociologisk-æstetiske træk.

Hvad angår indholdsanalysen, er det karakteristisk, at den kvantitative analyse interesserer sig for betydning i forhold til en række kategoriale bestemmelser, der i større eller mindre omfang kan være eksplicit formuleret af teksten selv. Sådanne kategoriale bestemmelser vil også indgå i en kvalitativ analyse, men disse vil typisk indgå i en bredere analytisk interesse for den betydningsmæssige helhed og/eller bestemte strukturelle aspekter af denne helhed, f.eks. narrativ struktur, bestemte temaer, udsigelsesforhold etc.

Selvom den kvantitative analyse vil være rettet mod enklere og mere afgrænsede betydningsenheder, vil også denne indebære en kontekstuel semantisk forståelse, hvor betydning ses som etableret i kraft af en strukturel helhed. Eksempelvis: for at kunne afgøre om et nyhedsindslag omhandler politiske, sociale eller økonomiske forhold, kan man ikke nøjes med at se på forekomsten af enkeltord eller ordenes denotative betydningsniveau. Kun gennem en forståelse af hele nyhedsteksten, vil det være muligt at afgøre, om den kan rubriceres under den semantiske kategori politik, social eller økonomi.

Forståelsen af et betydningsmæssigt delelement kan ikke etableres uden kendskabet til den betydningsmæssige helhed. Når man kritiserer kvantitative analyser for at have en atomistisk forståelse af tekster, kan det selvfølgelig i konkrete tilfælde være korrekt; men forstået som en generel kritik beror det på en forveksling af de kategoriale bestemmelser (der netop kan virke atomistiske: politik, social, økonomi) med den analytiske procedure, hvori den tekstlige helhed analyseres for tilstedeværelsen af de kategoriale bestemmelser.

En væsentlig forskel mellem de to analysemetoder er, at den kvalitative analyse interesserer sig for betydningsdannelsens *proces* i den konkrete tekst; der anlægges et diakront syn på teksten, hvori selve det forløb, som betydningen etableres igennem bliver genstand for analyse. En kvantitativ analyse vil sjældent kunne indfange en sådan proces, men interesserer sig for tekstens synkrone betydning; der anlægges et *statisk* syn på teksten.

Hensigten med at reducere den interne semantiske kompleksitet i den kvantitative analyse er at opnå mulighed for at foretage en ekstern semantisk relatering. Som sådan indebærer den kvantitative analyse ikke en mere simpel semantisk relatering; hvor den kvalitative analyse kan påvise komplekse semantiske sammenhænge *internt* i en tekst, kan den kvantitative analyse påvise komplekse semantiske sammenhænge *ekstern* mellem et større korpus af tekster. Ikke mindst eksistensen af EDB bidrager til, at der i praksis kan foretages mere komplekse, kvantitative indholdsanalyser. Jeg bruger med vilje udtrykket "kan" i alle tilfælde, idet behovet for kompleksitet afhænger af den konkrete analytiske interesse, hvorfor det ikke nødvendigvis vil være formålstjenligt at have en høj grad af kompleksitet.

Lad mig afslutningvis fremhæve et lille citat fra en af den kvantitative metodologis fædre, Bernard Berelson, der understreger den kvantitative indholdsanalyses begrænsninger:

Content analysis, as a method, has no magical qualities – you rarely get out of it more than you put in, and sometimes you get less. In the last analysis, there is no substitute for a good idea. (Berelson 1971: 198)

Til dette skal blot føjes: Kvalitative metoder har – trods navnet – heller ikke nogen magiske kvaliteter. Der findes ikke nogen metodologisk substitut for en god idé.

REFERENCER

- Berelson, B. (1971) *Content Analysis in Communication Research*. Faksimile av 1952-utgaven, New York: Hafner Publishing Company.
- Bourdieu, P. (1992) *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity.
- Galtung, J. (1971) "A Structural Theory of Imperialism", i *Journal of Peace Research*, årg. 6, 1969, Oslo: International Peace Research Institute.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society*. London: Polity.
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Hjarvard, S. (1993) "Kritisk status over eit paradigme: 'The Structure of Foreign News'", i Hagen, I. & Helland, K. (red.) *Verda på skjermen*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hjarvard, S. (1995) *Internationale TV-Nyheder*. København: Akademisk Forlag.
- Jensen, K.B. & Jankowski, N.W. (red.) (1991) *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. London: Sage.
- Jensen, K.B. (1991) "Humanistic scholarship as qualitative science: contributions to mass communication research", i Jensen & Jankowski (1991).
- Kracauer, S. (1953) "The Challenges of Qualitative Content Analysis", i *The Public Opinion Quarterly*, årg. 16 nr. 2.
- Kvale, S. (red.) (1989) *Issues of Validity in Qualitative Research*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsen, P. (1991) "Textual Analysis of Fictional Media Content", i Jensen & Jankowski (1991).
- Qvortrup, L., Schmidt, M. & Seeberg, L. (1979) "Medieanalyse - En foreløbig status", i *Bidrag* nr. 9/10.
- Roe, K. & Ohlsson, A. (1991) "Measuring Measurement", i *Nordicom Information*, nr. 2, Göteborg: Nordicom.
- Sepstrup, P. (1979) "Metodologiske utviklingsmuligheter i indholdsanalysen", i *Bidrag* nr. 9/10.
- Wilson, T.P. (1982) "Qualitative 'oder' quantitative methoden in der sozialforschung", i *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, årg. 34, nr. 3, Westdeutscher Verlag.

Fragmentering/ differensiering

97
2

Terje Rasmussen

Egensindighetens rasjonalitet: Mediene og modernitetens differensiering

Martin Eide

Popularisering som frisetting.
Tilfellet Verdens Gang

Eva Bakøy

Både kaffekos og sengevarme – refleksjoner over de eldres relasjoner til *Reisesjekken*

Stig Hjarvard

Forholdet mellom kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen

Wenche Nag

Medieforskningen som kamparena

Jon Arild Olsen

Film som fortelling, fiksjon og faktisk imitasjon

Norsk medietidsskrift